

УДК 34.023

**ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИЗНАННЯ СУБ'ЄКТАМИ ПРАВА РОБОТІВ,
ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ШТУЧНО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РОБОТІВ**

Парасюк Є. О., Джалилова В. Р.

кандидат юридичних наук, Павшук К. О.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Україна, Харків

У статті зроблено порівняльно-правову характеристику штучних створінь, надано їх класифікацію за фізичними, розумовими та вольовими ознаками. Автори дійшли до висновку, що роботи є більш віддаленими за своїми властивостями від людини, на відміну від штучного інтелекту і штучно інтелектуальних роботів, які хоч і не дорівнюють людині у жодній зі своїх ознак, але за своєю природою є розумними істотами. Проаналізовано національне та європейське законодавство у сфері робототехніки. Надано висновки щодо визнання штучного інтелекту та штучно інтелектуальних роботів суб'єктами права та невизнання роботів такими.

Ключові слова: право, суб'єкт права, людина, робототехніка, роботи, штучний інтелект, штучно інтелектуальні роботи.

Парасюк Е. О., Джалилова В. Р., кандидат юридичних наук, Павшук Е. А., Целесообразность признания субъектами права роботов, искусственного интеллекта и искусственно интеллектуальных роботов / Национальный юридический университет имени Я. Мудрого, Украина, Харьков

В статье сделано сравнительно-правовую характеристику искусственных существ, предоставлено их классификацию по физическим, умственным и волевым признакам. Авторы пришли к выводу, что роботы являются более отдаленными по своим свойствам от человека, в отличие от искусственного интеллекта и искусственно интеллектуальных роботов, которые хоть и не равны человеку ни по одному из своих признаков, но по своей природе являются разумными существами. Проанализировано национальное и европейское законодательство в сфере робототехники. Предоставлено выводы относительно признания искусственного интеллекта и искусственно интеллектуальных роботов субъектами права и непризнания роботов таковыми.

Ключевые слова: право, субъект права, человек, робототехника, роботы, искусственный интеллект, искусственно интеллектуальные роботы.

Parasiuk Ye.O., Dzhaliilova V. R., PhD Pavshuk K. A. Expediency of the recognition by subjects of the law of robots, artificial intelligence and artificially intelligent robots / Yaroslav Mudryi National Law University.

The article considers a comparative legal characteristics of artificial creatures, provided their classification according to physical, mental and volitional characteristics. The authors came to the conclusion that robots are more distant in their properties from a human, in contrast to artificial intelligence and artificially intellectual robots, which are intelligent beings, although not equal to a person in any of their character. National and European legislation in the field of robotics is analyzed. Conclusions regarding the recognition of artificial intelligence and artificial intelligence robots as the subjects of law and the non-recognition of robots as such a one.

Keywords: law, subject of law, human, robotics, robots, artificial intelligence, artificially intelligent robots.

Актуальність. Основний постулат, який був сформований ще софістом Протагором століття тому, є й досі актуальним. Ідея його вчень базувалася на такому принципі: «Людина є міра всіх речей існуючих, що вони існують, і неіснуючих, що вони не існують» [1, с. 446]. Тільки людина може збагнути незбагненне, уявити неуявне і створити неіснуюче. А тому питання про явну відмінність людини від інших істот, або навіть неістот не виникає. Але у яких саме якостях, властивостях, ознаках полягає різниця між людиною та іншими, начебто, ззовні або навпаки зсередини, схожими на неї створінь?

До ХХІ століття в теорії було сформовано чіткий комплекс ознак, що відрізняв людину від інших форм існування. До них вчені відносили мову, працю, волю, зв'язок з природою, можливість мислити, аналізувати буденне і надбуденне, здатність до саморозвитку та ряд інших ознак.

«При дослідженні сутності людини, людство прагне знайти серед численних відмінних ознак головну, яка вирішить її відмінність від тварин. Найвідомішим і найбільш широко розповсюдженим атрибутом людини є наявність розуму, людину визначають як «людина розумна» – (homo sapiens) [2]».

Але сьогодення вимагає від нас більш глибокого осмислення сутності того, чим же є людина. Це пов'язано насамперед із прискореними темпами технічного розвитку, наслідком якого є поява нових, начебто, розумних форм існування. Штучний інтелект має майже всі ознаки, притаманні людині: здатність до саморозвитку та аналізу; наявність розуму, волі; можливість спілкування та спроможність бути учасником в суспільних відносинах. Прикладом того, що між людьми та штучно інтелектуальними роботами не так багато відмінностей, є надання в Саудівській Аравії підданства роботу

Софії у 2018 році [7]. Така подія стала каталізатором появи багатьох юридичних питань та наслідків. А тому виникає потреба не лише у філософському осмисленні сутнісних відмінностей між штучним інтелектом і людиною, а й у правовій оцінці ситуації.

Метою статті є вирішення питання щодо того, чи є доцільним визнання роботів, штучного інтелекту та штучно інтелектуальних роботів суб'єктами права, здійснення їхньої порівняльно-правової характеристики.

Аналізом попередніх досліджень щодо визнання суб'єктами права штучних створінь та суміжними питаннями на національному рівні займалися О. А. Баранов, М. В. Карчевський, О. Е. Радутний. Серед зарубіжних вчених, які досліджували дану тему, є Пітер Асало, Райан Кало, І. В. Понкін, Маргарет Роуз, А. І. Редькіна.

Виклад основного матеріалу. Людина є наріжним каменем усього правового вчення. Уся правова теорія обертається навколо людини, адже саме «право» було створено людиною для людини, і якщо змінюється людство, сама сутність кожного з нас, тож і повинні змінюватися правові підходи.

За декілька останніх десятиліть, людством було створено безліч технічних та програмних розробок, які покращують і полегшують повсякденне життя кожного з нас: голосові помічники, безпілотні автомобілі, самокеровані вантажівки, атомні дрони доставки, роботи прибиральники, соціальні роботи, роботи-хірурги, кулінарні помічники, та ін. [3]. У зв'язку з їх появою виникає ряд питань до розробників та правників: що буде, якщо робот перетне межу дозволеного і порушить закон; як юридично ставитися до тих роботів, які не просто можуть підтримувати діалог, а які себе самостійно та їх розробники позиціонують як повноцінну особистість, можуть висловлювати власні ідеї, пропозиції; як захиститися від можливих робототехнічних атак; які права можуть і повинні надаватися штучним створінням?

У першу чергу перед нами постає потреба у з'ясуванні відмінності між поняттями «робот» та «штучний інтелект». Єдиного загальноприйнятого визначення, чим же є роботи і чим вони відрізняються від штучного інтелекту немає, але ми вважаємо найбільш доцільними визначення, яке пропонує американський ІТ-спеціаліст Маргарет Роуз: «робот – це машина, призначена для автоматичного виконання однієї або декількох завдань зі швидкістю та точністю. Існує стільки різних типів роботів, скільки завдань для них. А штучний інтелект – це моделювання процесів людської діяльності машинами, а саме комп'ютерними системами. Ці процеси включають навчання (придбання інформації та правила використання інформації), міркування (з використанням для досягнення приблизних або точних висновків) та самокорекцію (вдосконалення власного програмного коду). Зазвичай він включає машинне бачення

(візуальне сприйняття навколишнього світу, відеозаписів), розпізнавання мовлення (усвідомлення певних мовленнєвих суджень, аудіозаписів) та експертні системи (моделювання умовиводів, поведінки)» [4, 5].

У своїх дослідженнях Алекс Оуен-Хілл виділяє три істотні фактори, які складають робота: вони взаємодіють з фізичним світом за допомогою датчиків і приводів; є програмовані; зазвичай є автономними або напіваавтономними [6].

Виходячи з вищезазначених факторів, пропонуємо виділити такі ознаки відмежування одного поняття від іншого:

1. Роботи є частиною матеріального світу, оскільки вони мають певну зовнішню форму. Це автоматизована машина, створена для виконання фізичної роботи. Вони взаємодіють зі світом за допомогою датчиків і приводів.

2. Роботи програмовані. Уся їх діяльність є чітко регламентованою кодом, який написали під час розробки робота.

3. Виходячи із попередньої ознаки, вважаємо, що роботи не можуть перепрограмовувати себе, змінювати свій код, тобто вони зовсім не здатні до самокорекцій, а отже і до саморозвитку. Тоді як штучний інтелект, який за своїми властивостями здатний до переробки та зміни власного коду, не є тим самим створінням, яким його винайшов його розробник.

4. Окрім того, якщо роботи є запрограмованою формою, яка виконує ряд команд, то це означає, що вони не здатні до власних умовиводів, а отже не спроможні до мислення, на відміну від штучного інтелекту.

5. Зазвичай роботи є або автономними, або напіваавтономними. Більшість роботів на сьогодні виконують свої функції самостійно, без необхідного постійного контролю.

Таким чином, з аналізу поданих характеристик можна зробити висновок, що роботи є більш віддаленими за своїми ознаками та властивостями від людини, адже вони не здатні до мислення, емоцій, саморозвитку, вольових дій та іншого.

На відміну від роботів, штучний інтелект є більш наближеним до людини. Незважаючи на те, що він є створінням нематеріального світу, штучний інтелект є найбільш розвиненою штучно створеною моделлю людського мислення, який споріднюється з людиною саме за ознакою духу. Як відомо, така філософська категорія як дух, складається з трьох компонентів, а саме: інтелект, емоції і цінності. Наділити штучний інтелект здатністю логічно мислити, пізнавати об'єктивну дійсність, засвоювати, запам'ятовувати інформацію, – тобто інтелектом, видається можливим. Але з останніми складовими виникають труднощі, адже і цінності, і емоції за своїми ознаками

мають суб'єктивний характер і на сьогодні притаманні лише людській психіці.

У той час, коли роботи створені як фізичні помічники, які полегшують життя людини, виконують певні види діяльності, штучний інтелект є поки що незавершеною подобою людини. Між нематеріальним штучним інтелектом та матеріальними роботами існує міст – штучно інтелектуальні роботи [6]. Це роботи, які контролюються програмами штучного інтелекту. І називаються штучно інтелектуальними роботами не через те, що вони виконують запрограмовану команду, а тому що мають фізичне тіло. Тобто штучно інтелектуальні роботи – матеріальна форма штучного інтелекту.

Рис. 1 Штучно інтелектуальні роботи [6]

До недавнього часу всі промислові роботи могли бути запрограмовані тільки для виконання повторюваного ряду рухів, який не вимагає штучного інтелекту. Але сьогодні вже існує приклад штучно інтелектуального робота – Софії. Вона є не просто штучно інтелектуальним роботом, а ще й соціальним і людиноподібним.

У зв'язку з її зовнішньою і внутрішньою схожістю з людиною, вона отримала підданство Саудівської Аравії [7]. Визнання штучно інтелектуального робота суб'єктом права є революційним кроком, а тому тягне за собою ряд питань:

1) чи дійсно можна визнавати суб'єктом права штучно інтелектуальних роботів?

2) якщо штучно інтелектуальні роботи і штучний інтелект у своїх властивостях відрізняються лише наявністю фізичного тіла у першого, то чи є доцільним визнання останнього також суб'єктом права?

3) яким обсягом прав, та які саме права необхідно надавати штучно інтелектуальним роботам та штучному інтелекту?

4) у зв'язку із тим, що праву кореспондують обов'язки, чи потрібно надавати обов'язки штучно інтелектуальним роботам та штучному інтелекту?

5) якщо надавати, то які саме обов'язки?

б) до питання про юридичну відповідальність, яку можуть нести штучно інтелектуальні роботи або штучний інтелект у зв'язку з визнанням їх суб'єктами права та ін.

Перші два питання з вищезазначеного переліку на нашу думку є найбільш актуальними та виступають підґрунтям для усіх інших досліджень.

Як зазначає у своїй статті О. Радутний, можливість визнання штучного інтелекту суб'єктом правовідносин починає визнаватися науковою спільнотою (зокрема, таку точку зору поділяє професор University of Washington School of Law та директор UW Tech Policy Lab Райан Кало, професор Umeå Universitet (Швеція) Пітер Асаро, професор М. В. Карчевський (Луганський ДУВС імені Е.О. Дідоренка) та деякі інші) [8, с. 100].

На потребу визнання штучно інтелектуальних робіт та штучного інтелекту суб'єктами правовідносин прореагував Європейський парламент, нормативно закріпивши у відповідній Резолюції від 16 лютого 2017 року з рекомендаціями Комісії з правил цивільного права щодо робототехніки, в якій пропонується серед вже відомих категорій (фізичні особи та юридичні особи) утворити нову під назвою «електронна особа (особистість)», яка матиме власні специфічні права та обов'язки [9].

На жаль, законодавство провідних країн світу випереджає наше національне, бо єдиним документом, у якому дається визначення щодо робіт в Україні є Постанова Кабінету Міністрів України Про внесення змін у додаток до Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, прийнята у 2007 році. Там зазначається, що «робот («robot») – маніпуляційний механізм, який може рухатися безперервно або від точки до точки, може використовувати чутливі елементи (сенсори) і має усі зазначені нижче характеристики:

а) багатофункціональність;

б) здатність установлювати або орієнтувати матеріал, деталі, інструменти або спеціальні пристрої за допомогою змінних рухів у тривимірному просторі;

в) оснащення трьома або більшою кількістю сервомеханізмів із замкненим або розімкненим контуром, які можуть включати крокові електродвигуни;

г) має «можливість програмування користувачем» за допомогою методу навчи/відтвори або за допомогою електронного комп'ютера, що може бути запрограмованим логічним контролером, тобто без механічного втручання [10].

Визначення щодо штучно інтелектуального робота та штучного інтелекту в українському законодавстві немає взагалі, а у зв'язку із надзвичайно прискореними темпами поширення штучних створінь

питання визнання чи невизнання їх суб'єктами права законодавцем повинно бути встановлено заздалегідь.

На нашу думку, визнання штучно інтелектуальних роботів та штучного інтелекту суб'єктами права є неминучим революційним рішенням світової спільноти. Звичайно, не можна визнавати їх суб'єктами на рівні з людиною, адже і за своєю внутрішньою, і за зовнішньою будовою вони не дорівнюють людині. Але невизнання інших розумних форм існування, хоч і штучних, через власні консервативні погляди не буде слугувати людству і не зрушить наше суспільство з місця. Не зважаючи на широке використання догматичного методу, право все ж не є релігією у статичному її розумінні, що надає можливість для обґрунтованого розширення кола суб'єктів суспільних відносин та додання до їх звичного переліку (держава, об'єднання громадян, юридичні або фізичні особи тощо) штучно інтелектуальних роботів та штучного інтелекту [8, с 101]. Щодо роботів, то вони є не суб'єктами правовідносин, а лише об'єктами, адже вони не здатні до вольової участі в суспільних відносинах через відсутність у них мислення, як основного елемента свідомості.

Роздуми щодо визнання штучно інтелектуальних роботів та штучного інтелекту суб'єктами права мають сенс тільки в тому випадку, якщо людство збереже контроль над останніми. Незважаючи на власну користь, штучні створіння є потенційною загрозою для людства в силу наявних у них потужних розумових властивостей, безмежного об'єму пам'яті, здатності до швидкої обробки інформації та відсутності емоцій, як-от: страх, сором, ревності, розгубленість та ін.

Висновок. Отже, штучні створіння відрізняються від людини за двома категоріями: емоціями та цінностями. Розмежування роботів від штучного інтелекту полягає у тому, що перші є запрограмованими фізичними машинами, які були створені для виконання ряду завдань, у той час як другому притаманна розумова діяльність. За внутрішнім світом штучний інтелект схожий на людей і не має фізичної форми, тоді як роботи є виключно створіннями матеріального виміру. У результаті поєднання інтелектуальних здібностей штучного інтелекту із елементами зовнішньої будови роботів виникають штучно інтелектуальні роботи, які є найбільш подібними до людини штучно створеними суб'єктами. Так як, і штучний інтелект, і штучно інтелектуальні роботи наділені розумовими здібностями, то невизнання їх суб'єктами права лише через застарілі погляди як вчених, так і суспільства в цілому, є стримуючим фактором для розвитку. Прийшов час змінювати усталені норми права. Звичайно, наукові розробки вчених програмістів та технологів потребують

суттєвих доробок, але проблему визнання або невизнання на рівні права розумних форм існування потрібно вирішувати зараз.

Література:

1. Чорнобай О. Л. (2016), *Софістика як дискурсивна практика правової аргументації за часів античності*. Видавництво Львівської політехніки, №845,446.
2. Электронная библиотека Института Философии Российской Академии Наук. Новая философская академия. Человек. URL: <https://iphlib.ru/greenstone3/library/collection/newphilenc/document/HASH131792c7772ffa4b7f4613>.
3. Executive Summary of World Robotics 2011 Industrial Robots & World Robotics 2011 Service Robots. URL: http://www.diag.uniroma1.it/~deluca/rob1_en/2011_WorldRobotics_ExecSummary.pdf.
4. Margaret Rouse. Robotics. Robot definition. URL: <https://searchenterpriseai.techtarget.com/definition/robot>.
5. Margaret Rouse. AI in IT tools promises better, faster, stronger ops. URL: <https://searchenterpriseai.techtarget.com/definition/AI-Artificial-Intelligence>.
6. Alex Owen-Hill. What's the Difference Between Robotics and Artificial Intelligence? Workfloor: Robotics News for the Factory. URL: https://blog.robotiq.com/whats-the-difference-between-robotics-and-artificial-intelligence?hs_amp=true.
7. Alistair Walsh. Saudi Arabia grants citizenship to robot Sophia. DW Made for minds. URL: <https://www.dw.com/en/saudi-arabia-grants-citizenship-to-robot-sophia/a-41150856>.
8. Радутний О. Е. (2018), *Місце штучного інтелекту в структурі суспільних відносин, які охороняються кримінальним правом / Фундаментальні проблеми кримінальної відповідальності, матеріали наук. полілогу, м. Харків, 7 верес 2018 р., упоряд. Ю.В. Баулін, Ю.А. Пономаренко, Харків, Право, 208 с.*
9. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0051+0+DOC+XML+V0//EN>.
10. Про внесення змін у додаток до Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 березня 2007 р. № 531 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/531-2007-%D0%BF>.

References:

1. Chernobay, A. L. (2016). *Sofistika kak diskursivnaya praktika pravovoy argumentatsii vo vremena antichnosti*. [Sophistry as a discursive practice of legal argumentation in antiquity]. Vydavnytstvo L'vivs'koyi politekhniky. [Lviv Polytechnic Publishing House], no. 845, p. 446 [in Ukrainian].
2. *Elektronnaya biblioteka Instituta Filosofii Rossiyskoy Akademii Nauk*. [Electronic Library of the Institute of Philosophy of the Russian Academy of Sciences]. *Novaya filosofskaya akademiya. Chelovek*. [New Philosophical Academy. Person]. Retrieved from: <https://iphlib.ru/greenstone3/library/collection/newphilenc/document/HASH131792c7772ffa4b7f4613>. [in Ukrainian].
3. *Executive Summary of World Robotics 2011 Industrial Robots & World Robotics 2011 Service Robots*. Retrieved from: http://www.diag.uniroma1.it/~deluca/rob1_en/2011_WorldRobotics_ExecSummary.pdf. [in English].
4. Margaret Rouse. *Robotics. Robot definition*. Retrieved from: <https://searchenterpriseai.techtarget.com/definition/robot>. [in English].
5. Margaret Rouse. *AI in IT tools promises better, faster, stronger ops*. Retrieved from: <https://searchenterpriseai.techtarget.com/definition/AI-Artificial-Intelligence>. [in English].
6. Alex Owen-Hill. *What's the Difference Between Robotics and Artificial Intelligence?* *Workfloor: Robotics News for the Factory*. Retrieved from: https://blog.robotiq.com/whats-the-difference-between-robotics-and-artificial-intelligence?hs_amp=true. [in English].
7. Alistair Walsh. *Saudi Arabia grants citizenship to robot Sophia*. *DW Made for minds*. Retrieved from: <https://www.dw.com/en/saudi-arabia-grants-citizenship-to-robot-sophia/a-41150856>. [in English].
8. Radutnyy, O. Ye. (2018). *Mistse shtuchnoho intelektu v strukturi suspil'nykh vidnosyn, yaki okhoronyayut'sya kryminal'nym pravom* [Place of artificial intelligence in the structure of public relations protected by criminal law]. *Fundamental'ni problemy kryminal'noyi vidpovidal'nosti* [Fundamental problems of criminal liability]. *Pravo*. [Law], 208 p. [in Ukrainian].
9. *European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics*. Retrieved from: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//TEXT+T+A+P8-TA-2017-0051+0+DOC+XML+V0//EN> [in English]. (2017, February, 16).
10. *Postanova pro vnesennya zmin u dodatok do Poryadku zdiysnennya derzhavnoho kontrolyu za mizhnarodnymi peredachamy tovariv viys'kovoho pryznachennya 2007 (Kabinet Ministriv Ukrayiny)* [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On Amendments to the Supplement to the Procedure for the State Control of International Transfers of Military

Goods] Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/531-2007-%D0%BF>. [in Ukrainian].